

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อที่จะทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนบรรยายและอธิบายการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคปอดที่รักษาหายแล้วกลับเป็นซ้ำ รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ซึ่งมีวิธีการดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ป่วยวัณโรคปอดที่เคยรับการรักษาวัณโรคปอดและเมื่อสิ้นสุดการรักษาแพทย์วินิจฉัยว่าหายขาดโดยการถ่ายภาพรังสีทรวงอกและผลการตรวจเสมหะเป็นลบ และมีการป่วยเป็นวัณโรคซ้ำเข้ามาับการรักษาที่คลินิกวัณโรค ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.2551 แผนกผู้ป่วยนอก จากโรงพยาบาลชาณุวรลักษบุรี โรงพยาบาลคลองขลุง และโรงพยาบาลพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร กลุ่มตัวอย่าง 14 ราย ซึ่งได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้ป่วยที่ยินดีเข้าร่วมศึกษาวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกและบันทึกเทปขณะทำการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ผ่านการอบรมเรียนรู้การวิจัยเชิงคุณภาพ 30 ชั่วโมง จำนวน 3 หน่วยกิต ของวิชาการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เข้าไปใกล้ชิดกับตัวอย่างการวิจัยและผ่านประสบการณ์การสัมภาษณ์จากสถานการณ์จริง
2. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไป ความรู้สึกนึกคิด และการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคที่รักษาหายแล้วกลับเป็นซ้ำอีก โดยใช้แนวคำถามปลายเปิด (Open-ended question) ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล
3. เครื่องบันทึกเสียงและอุปกรณ์บันทึก
4. แบบบันทึกภาคสนาม (field notes) เป็นแบบบันทึกที่ใช้บันทึกเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมและสิ่งที่พบเห็นในระหว่างการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษครั้งนี้ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แนวคำถามเป็นแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อมูลการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคที่รักษาหายแล้วกลับเป็นซ้ำ

1. ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลชาณุวรลักษบุรี โรงพยาบาลคลองขลุง โรงพยาบาลพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อขออนุมัติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากผู้ป่วยวัณโรคที่รักษาหายแล้วกลับเป็นซ้ำ
2. ประสานงานกับหัวหน้างานฝ่ายเวชกรรมสังคมโรงพยาบาลชาณุวรลักษบุรี โรงพยาบาลคลองขลุงและโรงพยาบาลพรานกระต่ายพร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและรายละเอียดของการวิจัย
3. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจากทะเบียน TB 01 ซึ่งมีรายชื่อผู้ป่วยที่ขึ้นทะเบียนการรักษาซึ่งมีการนัดตรวจติดตามอาการทุกวันศุกร์ เวลา 8.00-12.00 น. และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามคุณสมบัติที่กำหนด
4. ติดต่อผู้ให้ข้อมูลทางโทรศัพท์ เพื่อเชิญชวนเข้าร่วมการวิจัยพร้อมกับชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนของการวิจัยโดยละเอียด หมายและแจ้งรายละเอียดและขอความร่วมมือในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์และวิธีการพิจารณาตามที่กำหนดไว้ เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอมเข้าร่วมวิจัยจึงขออนุญาตไปติดตามสัมภาษณ์เชิงลึกที่บ้าน โดยการนัดหมายวัน เวลา และที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกในการสัมภาษณ์
5. ติดตามเยี่ยมบ้านของผู้ให้ข้อมูล อธิบายให้ทราบถึงการพิทักษ์สิทธิ์และจรรยาบรรณของผู้วิจัย เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอมจึงให้ลงนามการเข้าร่วมวิจัย แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป
6. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนบุคคลจากบันทึกเวชระเบียน ทะเบียนการขึ้นทะเบียนผู้ป่วยวัณโรค TB กับการขอข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้คำถามปลายเปิดที่เกี่ยวข้องกับการดูแลตนเองใช้เวลาประมาณ 45-60 นาที ในระหว่างที่สัมภาษณ์ได้ขออนุญาตบันทึกเทปและจดบันทึกภาคสนามไปพร้อมๆกัน

การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล จนกระทั่งการนำเสนอผลงาน กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่การขอความร่วมมือเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย คุณค่าของข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากผลการวิจัย และชี้แจงขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยโดยละเอียด พร้อมทั้งบอกให้ทราบเกี่ยวกับลักษณะของการสนทนาแบบเจาะลึก การขออนุญาตบันทึกเสียงการสนทนา ระยะเวลาที่ใช้ในการสนทนา สถานที่ที่ใช้ในการสนทนา การรักษาความลับด้วยการทำลายข้อมูลเมื่อสิ้นสุดการวิจัย การนำข้อมูลไปอภิปรายและเผยแพร่จะกระทำในภาพรวม โดยผู้วิจัยจะให้โอกาสผู้ให้ข้อมูลหลักได้ซักถามข้อสงสัยเพิ่มเติมจนกระจ่าง และมีเวลาในการคิดทบทวน ก่อนตัดสินใจให้คำตอบด้วยความสมัครใจด้วยตนเอง เมื่อตัดสินใจยินยอมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจะให้เห็นชื่อในหนังสือแสดงความยินยอมการเข้าร่วมโครงการวิจัย (informed consent form)

เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก ยินดีให้ความร่วมมือในการเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียงการสนทนา นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ โดยให้ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้นัดหมายตามสะดวก คำนึงถึงความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ถ้าผู้ป่วยมีกิจธุระหรือมีอาการผิดปกติ เช่น ใจมาก เหนื่อย อ่อนเพลีย กระสับกระส่าย ผู้วิจัยยินดีที่จะหยุดการสัมภาษณ์ครั้งนั้น และเมื่อสิ้นสุดการวิจัย เทปบันทึกการสัมภาษณ์จะถูกทำลายทันที ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกเก็บเป็นความลับ ประเด็นการนำเสนอข้อมูลใดที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายให้กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจะไม่นำเสนอหรือจัดหารูปแบบการนำเสนอที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายใด ๆ หรือกระทบกระเทือนกับกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง และปกปิดชื่อจริงโดยการใช้นามแฝงแทน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการกระทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย เป็นแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของโคไลซี (Colaizzi) ดังนี้ (อารีย์วรรณ อ่วมธานี, 2549, หน้า 20)

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปคำต่อคำของการให้สัมภาษณ์มาอ่านทบทวนซ้ำ เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ให้ข้อมูล
2. ผู้วิจัยพิจารณาถึงคำหรือประโยคที่เกี่ยวข้องกับการดูแลตนเองที่ต้องการการศึกษาออกมาให้ได้มากที่สุด

3. นำส่วนที่ได้จากข้อ 2 มากำหนดความหมายให้กับคำ ประโยคหรือย่อหน้าที่คิดว่า สอดคล้องกับการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคที่รักษาหายแล้วกลับเป็นซ้ำ

4. ผู้วิจัยดำเนินการซ้ำตามข้อ 1-3 สำหรับข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์คนต่อไปจนครบ แล้วนำมาจัดกลุ่มประเด็นต่างๆ ถ้าเป็นประเด็นในเรื่องเดียวกันก็จะเก็บรวมไว้ด้วยกันโดยยังไม่ ต้องพิจารณาว่าประเด็นใดเป็นประเด็นหลัก และประเด็นใดเป็นประเด็นย่อยซึ่งจะทำไปพร้อมกับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยโดยนำข้อมูลที่ดึงออกมากลับไปตรวจสอบกับข้อความ ในต้นฉบับด้วย

5. เมื่อได้ประเด็นต่าง ๆ จำนวนมากตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาแล้วและไม่มีประเด็น ใหม่ ๆ เกิดขึ้นนักวิจัยจึงหยุดการสัมภาษณ์

6. ผู้วิจัยพยายามลดทอนข้อมูลโดยการพิจารณาการจัดหมวดหมู่ให้กับประเด็น เหล่านี้ภายใต้ประเด็นหลักและประเด็นย่อย

7. นักวิจัยนำการวิเคราะห์นี้กลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบอีกครั้งและสัมภาษณ์ เพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน

ความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Credibility)

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากระยะเวลาในการเก็บรวบรวม ข้อมูลในสนามที่นานพอที่นักวิจัยจะเรียนรู้วัฒนธรรมและสร้างความไว้วางใจเพียงพอที่ผู้ให้ข้อมูล พร้อมที่จะแบ่งปันประสบการณ์การดูแลตนเองที่แท้จริงกับผู้วิจัย ผู้วิจัยไปทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ ข้อมูลทุกคนใช้เวลาานาน 3 เดือน ในระหว่างที่สัมภาษณ์มีการสังเกตร่วมกับการจดบันทึกทำทาง การแสดงออกและความรู้สึกนึกคิดควบคู่ไปด้วย หลังจากจบการสัมภาษณ์นำข้อมูลที่ได้ไป ตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบด้านข้อมูลเป็นการใช้หลากหลาย วิธีการรวบรวมข้อมูลแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาตรวจสอบว่าตรงกันหรือไม่ เช่น การตรวจสอบจาก สิ่งที่เกิดขึ้นได้และการบันทึกภาคสนามร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ส่วนด้านผู้วิจัยนั้นได้มีการ นำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปสัมภาษณ์ ในขั้นตอนการวิเคราะห์และสรุปความน่าเชื่อถือที่ได้ ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องมาในประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษาและเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการวิจัยเชิง คุณภาพ โดยผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา แพทย์ผู้รักษา ผู้ป่วยโรคและ พยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยโรคร่วมตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล